

Orgulje župne crkve u Petrijevcima

Na ova razmišljanja posebno me potaknuo članak iz časopisa *Sv. Cecilija* 1998. godine br. 1, koji se nalazi na stranama 16 i 17, a potpisao ga je gospodin Wolfgang J. Braun, graditelj orgulja, u prijevodu gospodina Antona Mrzlečkog. Kod tog zahvata na orguljama kapucinske crkve u Varaždinu mislim da se našlo pošteno kompromisno rješenje, jer citiram 7. i 8. redak prvog stupca na 17. strani: "Na taj način može se i dalje svirati na klasičnim orguljama na koru kao i prije".

Citirat ću također i retke 18 do 28 istog stupca na istoj strani: "Usudili smo se odlučiti za taj kompromis jer je kroz to povijesni sastavni dio ostao nedirnut i orgulje su ostale sačuvane za buduće generacije. Za mene je briga i problem, da bi te časne i povijesne orgulje sa proširenim opsegom tonova sa donjeg sviraonika mogle biti preopterećene i time biti iskrivljena njihova originalnost!

Zvučno miješanje registarskih i elektronskih svirala nije poželjno i trebalo bi se izostaviti iz poštovanja prema esteticima, koju nam je Dragutin Geissler (graditelj dotičnih originalnih starih orgulja – opaska pisca potpisanog na kraju ovog članka) ostavio iz svog vremena."

Nadalje citiram retke 1-4 drugog stupca 17. strane: "Ti su zvuci više od stotinu godina pozivali vjernike da hvale Gospodina. Samo ako sačuvamo povijesne dijelove, možemo tu kulturu koja je urasla u život naroda shvatiti i očuvati."

Citat od 25. do 33. retka istog 17. stupca iste strane glasi: "Povijesni dio orgulja opet je nanovo uspostavljen kao u izvorniku. Bilo bi nerazumno i besmisleno svake orgulje elektrificirati. U ovom slučaju, međutim, povijesne orgulje može svirati neki orguljaš na sv. Misi, što do sada nije bilo moguće. Povijesni sviraonik zajedno sa cijelim sustavom u potpunosti je očuvan i na njemu se može svirati kao i u vrijeme D. Geisslera. Elektrifikaciju treba shvatiti samo kao pomoć!"

Citiram još od 46. pa do 52. retka drugog stupca 17. strane: "Zajedno s ustanovama za zaštitu spomenika kulture, nadležnim glazbenicima i stručnjacima za orgulje kao i s nadležnim ordinarijatom treba preispitati koji je najbolji način restauracije orgulja."

Preporučio bih pročitati navedeni članak u cijelosti. Posebno bih to preporučio onima koji se spremaju na određene zahvate na orguljama u svojoj nadležnosti.

Na koncu, usudio bih svima zainteresiranima staviti na besplatno raspolaganje svoja iskustva, saznanja i informacije, ukoliko ona mogu nekome koristiti. S tim u vezi molio bih sve zainteresirane da mi se pismom oglase na naslov:

Draško Baumgarten (akad. glazbenik – orguljaš)

Fiorello la Guardia 2/4

51 000 Rijeka

Draško Baumgarten

Župna crkva Sv. Petra u Petrijevcima, izgrađena 1754. godine pod pokroviteljstvom valpovačkog vlastelina, baruna Petra Antuna Hillepranda od Prandaua (1676.-1767.), posjedovala je vrijedne orgulje o kojima danas svjedoče tek neki njihovi sačuvani dijelovi. Na stražnjem zidu pjevališta obješeno je većim dijelom očuvano, ali prazno, drveno kućište u kojemu se nalaze tek prospektne svirale. Kompozicijom i oblikovanjem gotovo je identično kućištu orgulja valpovačke župne crkve Bezgrešnog začeca BDM, ali u nešto smanjenom mjerilu. Nije stoga teško zaključiti kako je riječ o djelima istog majstora, vrsnog apatinskog orguljara Caspara Fischera (1772.-1829.).

Caspar Fischer imao je svoju vlastitu radionicu preko Dunava, u gradiću Apatinu, a gradio je orgulje za mnoge crkve Vojvodine, Srijema i Slavonije, te obližnja mjesta Mađarske. Danas je u Hrvatskoj sačuvano vrlo malo Fischerovih orgulja: one u župnoj crkvi u Valpovu iz 1805., u Petrijevcima iz 1807., te posljednje njegove orgulje u crkvi Sv. Mihaela u osječkoj Tvrđi iz 1830. godine¹, dok su njegove prve osječke orgulje, koje je gradio oko 1800. za tadašnju baroknu župnu crkvu Sv. Petra i Pavla, sada u franjevačkom samostanu u Tolisi (BiH). Fischerove orgulje u Petrijevcima, prema poznatim pisanim tragovima, potječu iz 1807. godine.² Vjerojatno ih je za ovu, drugu po veličini, crkvu svoga vlastelinstva 1806. godine naručio tadašnji valpovački vlastelin, barun Josef Ignac Hilleprand od Prandaua (1749.-1816.), koji je 1804. godine kod Caspara Fischera naručio nove orgulje za valpovačku župnu crkvu.³

Zbog njihova današnjeg devastiranog stanja, koje onemogućuje neposrednu spoznaju gotovo nikakvih podataka o samom instrumentu, za opis će poslužiti podaci iz *Republičke evidencije orgulja u Hrvatskoj 1972.-1975.*⁴, te izvješća petrijevačkog učitelja Josipa Böhma.

Orgulje su bile mehaničkog sustava, imale su osam registra, jedan manual i pokraćeni, tzv. "gebrochener" pedal. Bile su pomaknute do ograde kora. Sviraonik se prvotno nalazio u začelju orgulja, a kasnije je izgrađen novi ispred orgulja. Opseg klavijature manuala obuhvaćao je, kao i kod drugih Fischerovih ranijih radova, 45 kromatskih tipaka, od C/E do c''', dakle, bez cjelovite najdublje oktave. Značajka je to još uvijek baroknog načina gradnje koji je Fischer usvojio tijekom svoje izobrazbe krajem XVIII. stoljeća, a koji mijenja i posuvremenjuje tek u svojim posljednjim radovima. Vjerojatno su i ovdje, kao i na ranijim osječkim (oko 1800.; danas u Tolisi) i valpovačkim (1805.) orguljama, donje tipke bile obojene crno, a gornje u bjelokosti. Orgulje su se napajale zrakom iz dvaju crpećih mijehova, smještenih u postolju prospekta, koji su se tlačili

polugom za ruku. Dispozicija ovih orgulja posjedovala je klasicističke karakteristike u kojima se još uvijek osjećala snažna prisutnost barokne tradicije, što je također značajka Fischerova rada.

Dispozicija orgulja.⁵

Manual:

1. Principal 8'
2. Bourdon 8'
3. Flauta 4'
4. Quint 2'
5. Octav 2'
6. Mixtur 2 2/3'

Pedal:

7. Subbass 16'
8. Flautobass 8'

Drveno kućište gotovo je posve identično prospektu valpovačkih orgulja, samo u smanjenom mjerilu i, čini se, naknadno prebojano. Moguće je da je takvo oblikovanje ugovorom tražio sam naručitelj, kao u slučaju valpovačkih orgulja koje su morale biti "što je moguće sličnije osječkim nacrtima" (oko 1800., op. a.). Kompozicija kućišta petrijevačkih orgulja sa tri tornja, od kojih je središnji niži, a koji su povezani krilnim poljima svirala, tipična je za veći dio Fischerovih poznatih djela. Među ukrasima kućišta ističu se: bogato oblikovana klasicistička vaza nad nižim središnjim tornjem prospekta, ukrasne zavjese od povezanih spljoštenih prstenova nad vrhovima svirala i završni vjenci tornjeva sa klasicističkim nazubljenjem. Ove

zavjese od spljoštenih prstenova rijetko se pojavljuju na kućištima drugih graditelja orgulja na našim prostorima. Stoga i ovo petrijevačko kućište visoke kvalitete izradbe predstavlja umjetničku vrijednost kao stolarija bidenmajera. Dana 18. srpnja 1973. godine, u sklopu velikog projekta *Republičke evidencije orgulja u Hrvatskoj 1972.-1975.*, obavljen je pregled petrijevačkih orgulja od strane dr. Ladislava Šabana, profesora Muzičke akademije u Zagrebu, i fra Izaka Špralje, TOR, profesora Instituta za crkvenu glazbu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Oni su o tadašnjem stanju petrijevačkih orgulja između ostalog zapisali i ovo: "Radi vrijednog stilskog kućišta trebalo bi orgulje obnoviti stavljanjem u kućište novih registara. Zračnice su vjerojatno još izvorne. Za kućište prijedlog kategorije: druga... Zračnice i traktura mehaničke, još izvorne, mogu se osposobiti. Trebalo bi sve obnoviti; devastirano."⁶

Iako je tadašnje stanje ovih orgulja bilo posve loše, da bi se moglo pomisliti kako su nepopravljive, stručnjaci koji su ih pregledali ustvrdili su da je obnova ne samo moguća, nego, radi vrijednosti kućišta i rijetkosti djela ovog majstora u nas, vrlo poželjna.

Današnje stanje petrijevačkih orgulja puno je lošije nego za evidencije orgulja sedamdesetih godina. Iako već 1973. godine nije bilo sviraonika ni svirala u unutrašnjosti prospekta, kućište je tada bilo još koliko-toliko cjelovito. Ukrasno oblikovani prospekt sa sviralama stajao je na svom visokom postolju, negdje na sredini kora, a u unutrašnjosti toga postolja bili su još sačuvani stari mijehovi, mehanički sustav i zračnice. Bile su to dijelom uništene i posve zapuštene orgulje na kojima je ipak bilo sačuvano još podosta izvornih mehanizama i detalja koji su mogli uvelike poslužiti vjernoj rekonstrukciji i obnovi.

Danas toga donjeg dijela, baze prospekta, više nema na koru i nije poznato gdje je završio. Gornji, ukrasni dio kućišta sa prospektnim sviralama jednostavno je odrezan i odvojen od baze, te postavljen kao ukras na stražnji zid pjevališta. Možda je i to sreća u nesreći, jer moglo je cijelo nepovratno stradati, a ovako se, barem što se likovne vrijednosti tiče, očuvao najvredniji dio.

Budući da je sačuvan originalni popis registara Fischerovih orgulja u Petrijevcima, te njegove orgulje u Valpovu, velikim dijelom i one u Tolisi (ranije osječke iz 1800.), kao i nekoliko njih u Vojvodini i Srijemu, moguće je i ove petrijevačke orgulje kvalitetno rekonstruirati i tako ih spasiti od sigurnog propadanja i nestanka.

Ovo su samo razmišljanja o mogućnostima ponovnog oživljavanja petrijevačkih orgulja; razmišljanja koja se obično slome pred skupocim potrebnih zahvata, ili nezainteresiranošću i nebrigom odgovornih. No, unatoč teškim izgledima da se nešto konkretnije učini za spas ovih,

kao i nekih drugih vrijednih orgulja u crkvama Valpovštine, treba svakako prihvatiti i poslušati savjet stručnjaka koji, zabrinut, kaže: "Vlasnici povijesnih orgulja moraju još uvijek čuvati te instrumente i 'predati' ih budućnosti. Siromaštvo nije grijeh, ali neoprostivo je uništiti (dozvoliti da propadne) vrijedno nasljeđe. Bez obzira u kakvom jadnom stanju bile te orgulje, sačuvajmo ih za one koji će doći poslije nas."⁷

Damir Stanić

BILJEŠKE:

- ¹ Usp. ŠABAN, Ladislav, Spomeničke orgulje na području gornje Hrvatske, u *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, br. 8-9, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb 1983., str. 115.
- ² Usp. BÖHM, Josip, Odgovori na pitanja za sabiranje gradje o glazbi, napose crkvenoj - II. Petrijevcu u Slavoniji, u *Sv. Cecilija*, god. XIII., sv. I (siječanj-veljača), Zagreb 1919., str. 15-16.
- ³ Prijepis ugovora između baruna Prandaua i C. Fischera vidi u: ŠABAN, Ladislav, Starije orgulje Osijeka i njihovi graditelji, u *Zbornik za narodni život i običaje*, JAZU, br. 49, Zagreb 1983., str. 649-650.
- ⁴ Podaci o orguljama u Petrijevcima od 18. srpnja 1973. godine; *Republička evidencija orgulja u Hrvatskoj 1972.-1975.*, u Upravi za zaštitu kulturne baštine, Ilica 44, Zagreb.
- ⁵ Usp. BÖHM, J., Odgovori na pitanja..., str. 16.
- ⁶ Usp. bilješku br. 4.
- ⁷ Usp. GRGA, Božidar, Neka razmišljanja povodom sastanka orguljara u Zagrebu 27. I. 1998. (Prikaz susreta orguljara), u *Sv. Cecilija*, god. LXVIII., br. 2, Zagreb 1998., str. 44.

Utemeljen fond za obnovu orgulja u čakovečkoj crkvi sv. Nikole biskupa

Čakovec, 28. 4. 2000. (IKA) - Pri župnom uredu čakovečke župe sv. Nikole biskupa utemeljen je fond za obnovu orgulja u župnoj crkvi koje je 1906. godine postavila tvrtka *Jospa Brandla* iz Maribora. Orgulje je 1952. godine obnovio majstor *Franc Jenk* iz Šentvida. Od tada ih je u više navrata popravljao orguljar *Tihomil Horvat* iz Malog Mihaljevca. S obzirom da je orguljama potrebna detaljnija obnova, utemeljen je fond za obnovu orgulja. Prema predviđanjima, obnova će stajati 240.000 kuna, te su čakovečki franjevci predvođeni župnikom *fra Dragom Bedenićem* i gvardijanom franjevačkog samostana *fra Ilijom Mijatovićem* uputili zamolbu vjernicima da svojim dobrovoljnim novčanim darom pomognu u obnovi. Novčana pomoć prikuplja se u crkvi i župnom uredu, a prilozima mogu uplatiti i na žiro-račun pri ZAP-u 31400-672-107.

IZ RADA INSTITUTA ZA CRKVENU GLAZBU »ALBE VIDA KOVIĆ« KBF-a

TJEDAN CRKVENIH GLAZBENIKA

Institut za crkvenu glazbu Albe Vidaković Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika organizirali su i ove godine *Tjedan crkvenih glazbenika* kojem je tema bila *Musica sacra – budućnost na temeljima baštine*.

Od 25. do 28. travnja 2000. u prostorima ICG- a održana su brojna predavanja. U utorak, 25. travnja, *Tjedan* je započeo slavljem jutarnje, a nakon prigodnog pozdrava predstojnika ICG- a, **M. Martinjaka**, obrađena je tema »Iz proteklih vremena – rad na sačuvanju baštine«. Temu su u svojim predavanjima prikazali **Miroslav Vuk – Croata: Hrvatske uskrsnice**, **Izak Špralja: Bogatstvo napjeva južne Hrvatske** i **Josip Korpar: Pokoncilsko izdavaštvo liturgijske glazbe ICG- a**. Predstavljen je natječaj za jednu novu misu kao i rad na novoj pjesmarici.

Popodnevna tema bila je *Školovanje crkvenih glazbenika*. **M. Martinjak** i **D. Šumečki** uputili su polaznike *Tjedna* u sadašnje stanje i perspektive ICG- a, status crkvenih glazbenika, prijedloge BKH o radnim mjestima te prisutnosti crkvene glazbe u srednjim glazbenim školama i na Muzičkoj akademiji.

U večernjim satima upriličena je raznolika i interpretacijski vrlo kvalitetna glasovirska produkcija studenata:

1. J. S. Bach: *Isus mi je svagda radost* – koral iz 147. kantate – studenti 1. godine
2. D. Buxtehude: *In te Domine speravi* – studenti 2. godine
3. J. F. Burgmüller: *Erwachen im Walde* – **Horvat**, 1. g.
4. M. Moszkowski: *Bolero* – **Petrović**, 1. g.; **Benko**, 1. g.
5. M. Glinka-M. Balakirev: *L'alonette – Romanca*. **Jengić**, 3. g.
6. M. Ravel: *Pavana za preminulu infantkinju* – **Mataković**, 4. g.
7. B. Bartok: *Allegro barbaro* – **Stihović**, 3. g.
8. S. Rachmaninov: *Preludij u gis- molu* – **Košta**, 1. g.
9. M. Musorgski: *Slike s izložbe: Promenade – Gnom – Žagmešter*, 2. g.
10. A. Arenski: *Etida op. 41 br. 1* – **Čorak**, 2. g.
11. F. Chopin: *Balada u As- duru* – **Pavičić**, 4. g.
12. F. Chopin: *Etida op. 25 br. 12 u c- molu* – **Brlčić**, 2. g.
13. A. Scriabin: *3 preludija* – **Piel**, 2. g.
14. D. Milhaud: *Scaramouch, III. Stavak* – **Stihović**, 3. g.; **Ferenčina**, 2. g.

Drugi dan bio je posvećen temi *Glazbeno oblikovanje euharistijskog slavlja*. Nakon uvodnih misli dr. Ivana Šaška, studenti su iznijeli referate o pjesmi za prinos darova: **J. Jengić: Tekstovi ofertorija u Graduale Triplex**; **H. Špehar: Teološko – liturgijski aspekt, prije i poslije Koncila**; **M. Grgec: Postojeća literatura – pučke popijevke**; **K. Jengić: Postojeća literatura – polifona, solistička, instrumentalna**. Zaključak i perspektive iznio je dr. Ivan Šaško.

Slijedilo je predstavljanje radova studenata, nastalih kao zadataka iz kolegija harmonija i poznavanja glazbala pod vodstvom mr. Anđelka Igrec.